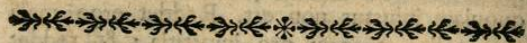

bit, qui hanc sapientiam postularit & impetrarit à Domino? Et hinc intelligite gratiam; quia si ex nobis esset ista sapientia, de sursum non esset, nec ab ipso qui nos creavit Deo postulanda esset. Fratres, orate & pro nobis, ut temperanter, & piè, & justè vivamus in hoc sæculo, exspectantes illam beatam spem, & manifestationem Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor, & gloria, & regnum cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

Tit. 2, 12.

VALENTINI AD AUGUSTINUM
post librum de gratia & libero arbitrio,
& superiores ejus litteras
rescribentis

Epistola inter Augustinianas CCXVI.

Domino verè sancto, ac nobis venerabiliter
super omnia preferendo, & pia exultatione
colendo, beatissimo papæ AUGUSTINO,
VALENTINUS servus tuæ sanctitatis, & omnis
congregatio quæ tuis orationibus mecum
sperat, in Domino salutem.

I. VENERABILIA scripta, & librum * tuæ sanctitatis ita tremebundo corde suscepimus, ut sicut beatus Elias cum in speluncæ limine staret, faciem suam gloria Domini transeunte velavit; ita nos objugatos oculos teximus, quia per rusticitatem fratrum nostrorum nostro judicio erubui-

* Librum
superio-
rem, de
Gratia &
libero ar-
bitrio.

timus, quorum inordinata profectione tuam a metuimus beatitudinem salutare; quia tempus loquendi, & tempus tacendi: ne dum per dubitantes & de veritate fluctuantes scriberemus, de dictis sapientiæ tuæ, quæ est sicut Angeli Dei, dubitare cum dubitantibus videremur. Non enim erat nobis necessarium interrogare de beatitudine, & de sapientia tua, quæ est nobis nota per Domini gratiam. Nam ad librum * dulcissimæ sanctitatis tuæ ita sumus alacriter jocundati, ut sicut Apostoli Dominum post resurrectionem prædentem secum non audebant interrogare, quis esset: Sciebant enim quia Jesus est: ita & nos nec volumus, nec ausi sumus interrogare de libro, utrum tuæ sanctitatis esset, cum ipsa fidelium gratia quæ in eo liberaliter commendatur, nobis tuum esse, domine sancte papa, eloquiis vivacissimis contestetur.

* al. dulcissimum.
Joan. 21.
12.

2. Incipiamus autem, domine beatissime papa, ipsius ordinem perturbationis exponere. Carissimus frater noster Florus servus paternitatis tuæ, cum ad Uzalensem patriam fuisset suadente caritate profectus, eulogias * monasterio inter ipsas suæ civitatis moras de opusculis nobis tuæ adtulit sanctitatis, uno fratre Felice, qui ad tuam sanctitatem tardè post comites suos venisse dinoscitur, eundem librum * devotè dictante. Ventum est ad monasterium cum eodem libello, fratre Floro ad carthaginem de Uzalensi civitate profecto. Mihi non monstrato

* al. monasterii.

* Librum
seu epistolam 194.
ad Siatum.

a Legebatur antea, meruimus: non rectè, nisi verbo præfigatur particula negans. Sequimur hic antiquissimum Corbelense exemplar, in quo epistola cum superiore Augustini libro conjungitur.

libro imperitis fratribus recitare cœperunt; quorundam non intelligentium corda commovit; quia & cum diceret Dominus: Qui non manducaverit carnem filii hominis, neque biberit sanguinem ejus, non habebit vitam in semetipso; discesserunt qui impiè intellexerunt, non culpa Domini dicentis, sed duritia impiissimi cordis.

3. Cœperunt memorati fratres, qui omnia subverterunt, innocentium animas commovere, mea parvitate penitus ignorante, in tantum conventus illorum *murmurantis nescii, ut nisi frater Florus de Carthagine *repedans, & eorum perturbationes agnoscens, mihi sollicitè nuntiasset, furtiva & tamquam servilis erat inter eos de non intelligenda veritate contentio. Proposui, ad auferendas impias questiones, ut ad *dominum sanctum patrem Evodium mitteremus, & ipse nobis de hoc sacrosancto libro propter ignaros aliquid certius a rescripsisset.

Nec

a Rescripsit sanè Evodius, ejusque super hac ipsa re ad Valentinum epistola in codice S. Maximi Treverensis reperta est à Jacobo Sirmondo, qui inde fragmentum istud in Prædestinatiana historia cap. I. transtulit: Honorabiles fratres retulerunt nobis, quia nescio quæ ibi questiones inter vos natae sunt de libero arbitrio & de justitia Dei. Laudamus quidem studium vestrum, sed nolumus esse contentiosum. Contentio enim perturbationem excitat, sed studium pietatem requirit. Liberi arbitrii plenissimum affectum habuit homo primò procreatus, Adam dico. Sed ubi sauciatus est ipsum liberum arbitrium, infirmatum est. Ergo est in homine nunc liberum arbitrium, sed sauciatus. Inde dictum est: Infirmatus est in egestate vigor meus, & lumen oculorum meorum non est mecum. Ad hoc recuperandum missus est medicus Salvator Christus, ut salvaret quod perierat, & curaret quod vitiatum fuerat. Et post alia: Legant ergo sancti Dei majorum dicta, sicut jam dixi, qui habent divini muneris piium affectum: & quando non intelligunt, non citò reprehendant, sed orent ut intelligant.

Ps. 30. 10.
& Ps. 37.
11.

* Corb.
MS. murmurantes.
* al. repetitus.

* al. dominum.

Nec hoc accipere patientius voluerunt, sed arripuerunt projectionem nobis taliter non optatam: fratre Floro furore illorum pro-pemodum conturbato, in quem sæviebant, quia ipse illis, ut putabant, vulnera libri hujus adtulisset; in quo medicinam non poterant infirmi cognoscere. Unde & sanctum presbyterum Sabinum ad majorem auctoritatem rogavimus, & ipsius sanctitas librum cum liquidis interpretationibus legit, nec sic anima sauciata curata est. Quibus propter ipsam pietatem sumtus dedimus, ne vulnera ipsorum cumularem, quæ posset sanare libri ipsius gratia, in qua refulget tua sancta præsentia. Quibus profectis, quies & pax per omnes fratres exultavit in Domino. Quinque enim vel amplius fratrum animositate ista est innata contentio.

4. Sed quia interdum, domine papa, provenit gaudium ex tristitia, non adeo mæstificamur, quia per ignaros & curiosos suavissimis monitionibus tuæ sanctitatis illuminari meruimus. Nam & dubitatio beati Thomæ Apostoli foramina clavorum querentis confirmatio fuit Ecclesiæ universalis. Accepimus igitur, domine papa, medicamentum piè curantium tuarum cum gratia litterarum, & contudimus pectora nostra; ut sic saltem sanetur conscientia nostra, quam per liberum arbitrium nostrum, quod donat misericordia, curat & vivificat gratia: sed in hoc tempore, quando adhuc misericordiam cum dilatione cantamus. Nam cum cœperimus judicium cantare Domino, reportaturi sumus mercedem pro opere nostro: quia misericors & justus Dominus, miserator & rectus. Quia sicut docet nos sancti-

TOM. IV.

T

tas

Joan. 20.
25.

Ps. III. 4.

2. Cor. 5. 10. *tas tua, representari nos oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque nostrum propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum: quia veniet Dominus, & merces ejus cum ipso: quia stabit homo, & opus ejus ante ipsum: quia veniet Dominus sicut clibanus ardens, ut incendat impios tamquam stipulam; & timentibus nomen Domini orietur sol justitiæ, quando impii punientur judicio justitiæ. Hoc justus, cujus tu amicus es, domine papa, exclamat, contremiscit, & suppliciter dicit:*

Pr. 142. 2. *Domine, ne intres in judicium cum servo tuo. Si gratia esset remunerantis, non timeret justus secretarium judicium majestatis. Servi tui Flori hæc fides est, pater, non sicut fratres isti sunt locuti: in præsentiarum audierunt ab illo dictum, non juxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris. Nam de illo die, quis dubitet longè esse gratiam, cum cæperit irasci justitia? Hoc clamamus, pater; hoc te docente canimus, non securi, sed trepidi:*

Psal. 6. 2. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Hoc dicimus: Emenda nos, Domine, & de lege tua erudi nos, ut mitiges nos à diebus malis. Hoc credimus, docente te, venerabilis pater, quia Dominus interrogat justum & impium, quia à dextris & à sinistris positus bonis & malis imputat remuneranda opera pietatis, enumerat puniendam tenacitatem impietatis. Ubi erit gratia, quando pro sui qualitate dispungentur opera, sive bona, sive mala?*

5. *Sed a cur non directum non timet*

pro-
a Corbeiensis cod. *Sed cor non directum non timet proferre mendacium.*

proferri mendacium? Liberum arbitrium Dei gratia curatum non negamus: sed per Christi quotidianam gratiam proficere credimus, & adjuvari confidimus. Quid homines dicunt? In mea est potestate, ut faciam bonum? Si tamen facerent homines bonum. O inanis gloriatio miserorum! Quotidie peccata arguunt, & ipsi sibi assumunt nudum liberum factantes arbitrium; non discutientes conscientiam suam, quæ non potest curari nisi per gratiam, ut dicerent: Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. Quid facerent, qui de libero sibi gloriantur arbitrio (quod non negatur, cum Dei dumtaxat adjutorio) si jam absorpta fuisset mors in victoria, si jam mortale nostrum induerit immortalitatem, & corruptibile nostrum induerit incorruptionem? Ecce fetent vulnera, & superbe petitur medicina. Non dicunt sicut justus: Nisi Dominus adjuvisset me, paulò minùs habitasset in inferno anima mea. Non dicunt sicut sanctus: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilavit qui custodit eam.

6. *Sed ora, piissime pater, ut jam non curam geramus, nisi pro peccato nostro lacrymis expiando, & Dei gratia commendanda. Ora, domine pater, ut non urgeat super nos puteus os suum, ut salvemur à descendantibus in lacum, ut non pereat cum impiis anima nostra per superbiam nostram, sed sanetur per Domini gratiam. Sicut ergo præcepisti, domine papa, frater noster Florus, servus sanctitatis tuæ, omni alacritate perrexit, cui non impedit, sed proficit fatigatio, ut accedat ei dilucidata cordis instructio; quem tuæ sanctimoniæ suppliciter commendamus, pariterque depreciamur, ut & ignaros tuis oratio-*

Pr. 40. 5.

I. Cor. 15. 53.

Psal. 93. 17.

Pr. 126. 1.

Ps. 68. 16.

Psal. 29. 4.

Psal. 25. 9.

nibus Domino commendes mansuetissime componendos. Ora, domine & dulcissime pater, ut fugiat diabolus de congregatione nostra, & amota omni alienarum questionum procella, navis propositi nostri a epibatis quietis onusta intra stationem tutissimi portus secure consistat, dum navigat per hoc mare magnum & immensum, & in illo portu, intra quem jam non erit metuendum vitæ navigium, mercium indiscrepans accipiat pretium placitarum. Hoc tuæ sanctitatis impetraturos nos confidimus adiutorio, per gratiam quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Omnes filios apostolatus tui * domnos nostros clericos, ac sanctos in congregatione propositi servientes deprecamur, ut digneris nostro officio salutare, ut cum tua beatitudine omnes pro nobis orare dignentur. Indiscrepans Trinitas Domini Dei nostri apostolatuum tuum, quem elegit per gratiam, conservet nobis in Ecclesia sua, & nostri memorem coronet in Ecclesia magna, quod optamus, domine. ^b Si quid autem famulus tuæ sanctitatis frater suggesserit Florus, pro regula monasterii, digneris, pater, petimus, libenter accipere, & per omnia nos infirmos instruere.

IN

a *Et cetera* dicuntur milites classarii, qui in navibus merentur.

b Corbeiensis vetus codex, Domine, ut supra. Indicat reliqua verba repetenda ex epistolæ inscriptione, id est, vere sancte, ac nobis venerabiliter super omnia præterende, & pia exsultatione colende, beatissime papa.

* al. domi-
nos.

IN SUBSEQUENS OPUSCULUM

Libri II. Retractationum Caput ultimum.

RURSUS ad eosdem a scripsi alterum librum, quem de *Correptione & gratia* prænotavi, cum mihi nuntiatum esset, dixisse ibi quemdam, neminem corripiendum, si Dei præcepta non facit; sed pro illo, ut faciat, tantummodo orandum. Hic liber sic incipit: *Lectis litteris vestris, Valentinus frater dilectissime.*

T 3

S.

a Valentinum scilicet cumque illò monachos adrumetinum cœnobium incolentes. Vide alterius libri Retractationem supra pag. 715. Prosper Augustino scribens ait: *Librum de correptione & gratia plenum divinæ auctoritatis opportunè tunc emissum esse, & in Gallorum notitiam delatum: qui universis questionibus ad divinæ gratiæ mysterium pertinentibus, de quibus consulendus ab illis erat sanctus Doctor, plene illic absolutèque responsum est; eoque recensito libro, qui sanctam atque apostolicam doctrinæ, inquit, tuæ auctoritatem antea sequabantur, intelligentiores multò instructioresque sunt facti.* Universam divinæ gratiæ œconomiam oculis subjicit idem liber, ut loquitur historiæ pelagianæ scriptor clariss. Norisius, qui eum appellat *clavem*, qua ad universam Augustini de divina gratia & libero arbitrio doctrinam aditus aperitur.

S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CORREPTIONE
ET GRATIA,
AD EUMDEM VALENTINUM
ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS,
LIBER * UNUS.

* Scriptus
ann. Chris-
ti 426. aut
427. ali-
quantò
post Pas-
cha.

Principiò dicit quanam sit catholica fides de lege, de libero arbitrio, & de gratia. Gratiam Dei per Jesum Christum eam esse docet, qua sola homines liberantur à malo, & sine qua nullum prorsus faciunt bonum, non solum monstrante ipsa quid faciendum sit, sed etiam præstante ipsa ut id cum dilectione faciant, cum iis Deus inspirationem bonæ voluntatis atque operis largiatur. Correptionem hominum malorum, qui hanc gratiam non acceperunt, nec injustam esse, cum sua voluntate mali sint; nec inutilem, tametsi fatendum est non nisi per Deum fieri ut prosit. Perseverantiam in bono magnum re vera esse Dei munus: nec tamen ideo ejus qui non perseveraverit, negligendam esse correptionem: & qui non accepto hoc dono fuerit sua voluntate relapsus in peccatum, eum non correptione tantum; sed si usque ad mortem in malo permanserit, etiam aeterna damnatione dignum esse. Cur hoc

hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, esse inscrutabile. Ex prædestinatis nullum perire posse: ac subinde perseverantiam, quam non omnes accipiunt, qui hic filii Dei appellantur, iis omnibus dari qui verè filii sunt præscientia & prædestinatione Dei. Respondet ad quæstionem quæ de Adamo se offert, quomodo ipse non perseverando peccavit, qui perseverantiam non accepit. Ostendit tale primum ipsi datum esse adiutorium; sine quo non posset permanere si vellet, non quo fieret ut vellet: nunc verò per Christum dari, non solum sine quo permanere non possumus, etiam si velimus, verum etiam tantum ac tale, quo fiat ut velimus. Prædestinatorum, quibus proprium est hujusmodi donum, probat certum esse numerum, neque augendum, neque minuendum: & cum ignotum sit quis ad eum numerum pertineat, quis non pertineat, medicinalem correptionem adhibendam esse omnibus peccantibus, ne vel ipsi pereant, vel alios perdant. Concludit demum, nec gratia prohiberi correptionem, nec correptione negari gratiam.

I. **LECTIS** litteris vestris, Valentine **CAPUT I.**
frater dilectissime, & qui simul servitis Deo, quas per fratrem Florum, & eos qui cum illo ad nos venerunt, misit caritas vestra, egi Deo gratias, quòd vestram in Domino pacem, & in veritate consensionem, & in caritate flagrantiam vestro nobis reddito sermone cognovi. Quod autem ad subversionem quorundam apud vos molitus est inimicus, Deo miserante & ejus insidias in suorum servo-